

שבת חנוכה

הרב שלמה לוונשטיין שליט"א

לקט פירושים מתוך שיעור פרשת שבוע
בביהכ"ס "דברי שיר" רח' זכריה 4 ב"ב יום חמישי בשעה 22:00

גליון מספר 226

מקץ - שבת חנוכה תשע"ב

"ויהי מקץ שנתים ימים" (מא, א)

נאמר בבראשית רבה פט, ג: 'אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו' - זה יוסף, 'ולא פנה אל רהבים' - על ידי שאמר לשר המשקים 'זכרתני והזכרתני' נתוסף לו שתי שנים. מפורסמת השאלה, שהרי דברי המדרש לכאורה סותרים מניה וביה: בתחילה כתוב שיוסף "שם ה' מבטחו", ומיד אחרי כן כתוב שעל חסרון הבטחון בה', שפנה אל שר המשקים בבקשה שיזכרהו, נענש להשאיר במאסר שנתים נוספות!

ותרץ הרבי ר' יצחק מוורקי, שהנה מעשה היה ברבי ר' אלימלך מליז'נסק, שפעם הלך לעשות "תשליך" בראש השנה, והמנהג כשעושים תשליך לרוקן את הכיסים, כביכול משליכים משם את החטאים. כשסיים ר' אלימלך "לרוקן" את כיסיו, ראה את תלמידו מהלך סביבו ומחפש משהו על הרצפה. שאל אותו רבי אלימלך: "מה אתה מחפש?" והתלמיד הסביר: "אני מחפש את העבירות של הרבי, שכן, מה שאצל הרבי נחשב עבירה - לי יחשב כמצוה!"... אתן לכם דוגמא קטנה, מהי "עבירה" אצל הרבי ר' אלימלך:

פעם אחת ראוהו תלמידיו כשמצב רוחו לא טוב. שאלוהו: "מה קרה, רבנו?" והוא סיפר: "עברתי היום עבירה. דברתי אחרי 'הודו', באמצע 'פסוקי דזמרה'". למה הוא דיבר? בא אליו איש אחד ואמר שאשתו מקשה ללדת, והוא שאל אותו את שמות האשה ואמה כדי שיוכל להתפלל עליה, וברך אותו שיהיו בריאים, האם והתינוק.

אמרו לו התלמידים: "רבי, הרי לא סתם דברת, ודאי יש להקל בדבורים כאלו שהם לצורך הצלת נפשות!" אך ראו שעדין לא נחה דעתו: סוף כל סוף אלו דיבורים, והוא דיבר אחרי 'הודו'.

אמרו לו: "רבי, אתה הרי מתפלל נוסח ספרד". בנוסח אשכנז באמת אומרים 'ברוך שאמר לפני הודו'. אבל אתה מתפלל נוסח ספרד. ו'ברוך שאמר' אומרים אחרי הודו, כך שעוד לא אמרת 'ברוך שאמר'.

אמר רבי אלימלך: "נכון, אבל לפי נוסח אשכנז הודו זה אחרי 'ברוך שאמר', כבר אסור לדבר". זו היתה עבירה של הרבי, רבי אלימלך.

מזה אתה מבין כמה גדול היה האיש. אם זה נקרא עבירה, מה כבר היתה מצוה!?

לפי זה, אומר רבי יצחק מוורקי, אם רואים שבאים בטענה ליוסף הצדיק על כך שאמר לשר המשקים "כי אם זכרתני והזכרתני", ומענישים אותו בשנתים מאסר - בהכרח שהיה מושלם במדת הבטחון בה', והיה "שם מבטחו בה". ממילא יתכן שתהיה עליו טענה גם על חסרון כה מועט בעבודת הבטחון, עליהם נענש בשנתים נוספות בבית הסהר.

"והנה מן היאר עלת שבע פרות יפות מראה... והנה שבע פרות אחרות עלות אחריהן מן היאר רעות מראה... וידבר פרעה אל יוסף בחלמי הנני עמד על שפת היאר. והנה מן היאר עלת שבע פרות בריאות בשר... והנה שבע פרות אחרות עלות אחריהן דלות ורעות תאר מאד" (מא, ב"יט)

מובא בספר "צבי ישראל": כאשר מתארת התורה את חלום פרעה, הפסוק מציין, הן לגבי הפרות יפות המראה והן לגבי הפרות הרעות, שהן עלו "מן היאור". אולם כאשר פרעה עצמו מספר את חלומו, רק לגבי הפרות יפות המראה הוא מציין כי עלו "מן היאור", אולם כשהוא מספר על הפרות הרעות הוא נמנע מלומר זאת. מדוע?

אומרת הגמרא (סנהדרין לט ע"א): "אמר ליה ההוא אמגושא לאמימר: מפלגך לעילאי - דאהורמיו, מפלגך לתתאי - דאהורמיו. אמר ליה: אם כן היכי שביק ליה אהורמיו להורמיו לעבורי מיא בארעיה?" הגוי לא מאמין בכוחו השלם והמוחלט של הבורא. לפי אמונתו הכוזבת לא יתכן שבורא אחד יברא את כללות הבריאה - הן את הטוב והן את הרע, אלא יש בורא אחד לטוב ובורא אחר לרע. לכן אמר ה"אמגושא", המכשף, לאמימר: אני יודע בכשוף שמחציך ומעלה - הוא של השד "הורמיו", ומחציך ומטה - של הקב"ה. כלומר, כיון שהחלק העליון והתחתון באדם הם שני חלקים שונים - זה טוב וזה רע, כל אחד נברא על ידי בורא אחר. ועל כך עונה לו אממר: אם כן איך מסכים הורמיו שכל הצינורות של העיכול יעברו דרכו, בחלק העליון של האדם, והלא גם לפי דעתך הכוזבת צינורות אלו שייכים לקב"ה...

ולפי זה יש לפרש את דברי פרעה. המצרים האמינו שהיאור הוא אלוה, וממילא לא יכלו להאמין שהן הפרות הטובות והן הפרות הרעות יצאו כולן מן היאור.

בעל הבית הזה לא ניתן "להסתדר", כי הוא היה פעם עבד ועכשיו נעשה מושל! דבר זה היה מדליק אצל האחים "נורות אדמות", והם היו תופסים שמדובר באחיהם הקטן יוסף!

לכן אמר להם "מרגלים אתם", כדי שיבינו שהם במעקב אנשי בית המלוכה, וכל תנועה שלהם מצולמת ומוקלטת. במצב הזה הם לא יעזו לשאול אנשים ברחוב, כי כל שיחה קצרה כזו רק תגביר את החשד שהם, אכן, מרגלים, וכך יסתבכו עוד יותר.

"הבקר אור והאנשים שלחו המה וחמריהם" (מד, ג)

וכי השוו האנשים לחמוריהם? אלא, שבגמרא (תענית כד ע"א) מסופר על רבי יוסי דמן יוקרת, שכאשר השכיר את חמורו לעבודה, בערב היו שולחים לו את שכרו באמצעות החמור, ואם היו מניחים עליו יותר או פחות מהשכר המגיע לו - החמור לא היה הולך. ומספרת עוד הגמרא, שפעם שכחו השוכרים זוג סנדלים על גב החמור, ולא זו משם עד שנטלוהו ממנו.

והנה כאן, יוסף שם את הגביע והכסף על גבי החמור - והחמור הולך! אמר יוסף: אם כך, כנראה שמעשי רצויים לפני הקב"ה. אחרת, מדוע החמור הולך [שהרי ברור שחמורם של השבטים היה לא פחות מחמורו של ר' יוסי דמן יוקרת]?! מיד קרא לאשר על ביתו והורה לו להחזירם.

חנוכה

גזירות היונים

כתב הרמב"ן (שמות כ-ו) על הפסוק "לאוהבי ולשומרי מצוותי"... ומצאתי במכילתא: לאוהבי- זה אברהם וכיוצא בו. ולשומרי מצוותי- אלו הנביאים והזקנים. רבי נתן אומר, לאוהבי ולשומרי מצותי, אלו היושבים בארץ ישראל ונותנים נפשם על המצוות, מה לך יוצא ליהרג? על שמלתי את בני. מה לך יוצא לישרף? על שקראתי בתורה. מה לך יוצא ליצלב? על שאכלתי את המצה. מה לך לוקה מאפרגל (מקל ורצועה)? על שנטלתי את הלולב. ואומר אשר הוכיתי בית מאהבי, המכות האלה גרמו לי לאהב לאבי שבשמים. וכו'.

אחת הגזרות שגזרו היונים היתה שלא לקדש את החודש. מסופר על מרן הרב יוסף כהנמן זצ"ל, שבאחת מנסיעותיו לגיוס כספים לטובת הישיבה, הגיע לדרום אפריקה, ואסף שם ציבור של יהודים יוצאי ליטא, על מנת להתרימם. יהודים אלו היו חילונים, וממילא האוירה באולם היתה קרירה ואולי אפילו חשדנית במידה מסוימת.

פתח הרב את דבריו בשאלה: בקידוש לבנה אומרים, "דוד מלך ישראל חי וקים" ומיד אח"כ אומרים אחד לשני "שלום עליכם", מה הקשר, שאל הרב, בין שני הדברים?

בתשובתו תאר הרב את תקופת היונים, כאשר הסתובבות חיילים יוונים ברחבי הארץ, ואוי לו ליהודי

ולכן כשפרעה מספר את החלום, הוא אומר "והנה מן היאור עולות שבע פרות בריאות בשר", אבל הפרות הרעות "עולות אחריהן" אבל בודאי לא "מן היאור עולות", כי היאור שברא את הטוב - בודאי לא ברא את הרע.

רואים מפה שלמרות שפרעה אכן חלם שגם הפרות הרעות עלו מן היאור, כיון שזה לא מתאים לאמונתו שנה וספר משהו אחר. בכך רצה לומר: "אל תבלבל אותי עם עובדות"...

"ונחלמה חלום" (מא, יא)

ההתייחסותאל החלומות בדרך כלל הריהי כאל דברי שוא אשר אין בהם ממש, כפי שנאמר "חלומות שוא ידברו".

בספר "דרך שיחה" מובא שבאחד הימים שאל יהודי את בעל ה"קהילות יעקב" מדוע כתוב: "חלומות שוא ידברו", והנה הוא חלם שאחיו מת, ולאחר זמן התברר לו שאכן בדיוק באותו לילה מת אחיו?

והשיב לו, שדומה הדבר לאחד שנקרא "שקרן", אולם אין זה נכון לומר שאף פעם איננו מוציא אמת מפיו, הלא כאשר הוא רעב ואומר שברצונו לאכול - הוא דובר אמת... אלא שכוונת הדברים היא שהוא רגיל לשקר, ולא שכל דבריו הם דברי שקר וכזב.

גם בענין זה - חלומות שוא ידברו ואי אפשר לסמוך עליהם, אבל בודאי שיתכן שיש בהם אמת מפעם לפעם!

"ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח ויתן לו את אסנת

בת פוטי פרע כהן אן לאשה" (מא, מה)

מה הקשר בין שמו של יוסף "צפנת פענח" לבין נתינת אסנת לו לאשה?

באר ה"פנים יפות": בתרגום כתוב שפרעה קרא ליוסף "צפנת פענח", משום שכל מה שקורה בחדרי חדרים היה יוסף יודע. ומאחר וכולם ידעו למה נקרא כך, אף אחד לא יעז לדבר עליו מלת גנאי.

ומה היתה הסיבה לכך?

הגמרא (יבמות כו ע"א) אומרת ש"הנטען על האשה, אסור באמה ובבתה". כלומר, אם מדברים על פלוני שיש לו עסק עם אשה, הרי שאסור לו להתחתן לא אתה ולא עם בתה.

לפי זה יש להקשות, איך נתנו ליוסף את אסנת לאשה, הלא נטען על אמה - אשת פוטיפר?

אלא שקודם קראו לו "צפנת פענח", ועל ידי זה הפסיקו לדבר עליו, ואז יכול יוסף לקחת את אסנת לאשה.

"ויאמר אלהם מרגלים אתם" (מב, ט)

מדוע האשימם יוסף דוקא באשמת ריגול? הלא היה יכול להאשים אותם בגניבה, שד וכדומה?

ובארו המפרשים שיוסף עשה לעצמו את החשבון הבא: אם אמר שהאחים גנבים, הם יצאו החוצה וישאלו את האנשים: איך אפשר "להסתדר" עם בעל הבית? בשקלים, בדולרים?... במקרה כזה היו עונים להם: עם

שנתפס כשהוא בדרך לירושלים להעיד את עדותו על חידוש הלבנה. באותה תקופה כשרצו לדבר על הלבנה בחידושה, היו אומרים, "דוד מלך ישראל חי וקיים", מפני שישראל נמשלו ללבנה. והנה, ממשיך הרב בתיאורו, יהודי אחד ראה את חידוש הלבנה והחליט לצאת לדרך, בלילה חשוך, ללא אור הירח, (שהרי הוא הולך להעיד על המולד), ופתאום הוא שומע מישהו שואל, "מי שם?" פחד ואימה אווזים אותו, בוודאי זה האויב שמתקרב, הוא שומע צעדים כנגדו בשמחה שלום עליכם, שלום עליכם.

אמר להם הרב, אחים יקרים, טיירע ברידעליך, אנו לא אויבים אנו אחים, שלום עליכם, שלום עליכם...

על שמלתי את בני

גזירה זו שגזרו היוונים, חזרה על עצמה בימי הקומוניסטים בבריה"מ. בספר "קול בדממה נשמע" מספרת המחברת על סבתא יהודיה שלא הסכימה לגעת בנכד עד שיכנס בביתו של אאע"ה לעשות ברית מילה לתינוק בן שמונת ימים, מהווה אליבא החוק הקומוניסטי "כפייה דתית". וההסבר הוא: מכיון שהתינוק אינו יודע להתנגד, ומבצעים בגופו ניתוח מבלי לקבל את הסכמתו, הרי זה מהווה אקט של כפייה. אבל שונה הדבר אם אדם מבוגר מל את עצמו, זה ענינו הפרטי ואין בכך משום עבירה על החוק; לכן יש להמתין עד שהבן יגיע לגיל שמונה עשרה, שאז הוא נחשב כאדם עצמאי, ואז הוא רשאי להחליט אם רצונו בכך.

זכור המקרה, באשה מבוגרת שנולד בן לבנה. אמרה האשה לבנה: להוי ידוע לך שאם לא תמול את בנך, לא אכיר בו כבנך, ואפילו לא אגע בו - כי לא יעלה על הדעת שאני אחזיק בזרועותי נכד בלתי מהול. הבן הנבוך - מתוך יחס של כבוד לאמא הזקנה, אמר לה: את רשאית לעשות מה שאת רוצה, אבל על אחריותך האישית, ולא על אחריותי.

לאחר זמן, כאשר בני הזוג נסעו לחופש שנתי והשאירו את הילד בידי האמא הזקנה, נזדרזה והזמינה מוהל וערכה את הברית-מילה. היא לקחה לעצמה את כל הכיבודים: קוואטר, כסא של אליהו, סנדקאות וכו'. כשחזר הבן ומצא את בנו מהול, נתמלא פחד שמא יתגלה הדבר בעת הטיפול השגרתי בתחנת אם וילד, והאחות המטפלת בודאי תמסור על כך למשטרה. הלך והקדים רפואה למכה - הקים "ויצעקו" מבויים נגד אמו, שעשתה מעשה כזה בניגוד לרצונם. הזקנה נאסרה, והוגש נגדה כתב אישום על ביצוע מעשה של כפייה דתית נגד תינוק חסר מגן.

למרבה האירוניה, השופט שבפניה הועמדה הזקנה לדין, היה יהודי מבטן ומלידה. "איך העזת לעשות לילד מום נוראי כזה?" פנה אליה השופט בפנים מביעות זעם. לא איבדה הזקנה את עשתונותיה, וענתה לשופט בנימה

לגלגנית: הלא גם אתה יהודי, ובודאי גם לך יש מום נוראי כזה... נכון, אבל זה היה לפני המהפכה, היום במשטר הקומוניסטי, זו עבירה גדולה לעשות דבר כזה לתינוק. הזקנה האמיצה המשיכה להטיח נגד השופט ואמרה: תראה, למרות שאתה מהול כיהודי, זה בכלל לא הזיק לך ולא מפריע לך להיות גוי ככל הגויים, ולהתנהג כגוי לכל דבר. לפיכך אני אומרת לך, שגם לילד הזה לא יזיק הדבר מאומה לכשיגדל, והוא יוכל גם אחרי שנימול להיות גוי מושלם כמוך, וקומוניסט כשר...

כאן פקעה סבלנותו של השופט, ופנה אליה בכעס ואמר: מה את עושה עצמך מטומטמת. אנחנו נשלח אותך לעשר שנים ל"חד גדיא", ואז תווכחי אם זה הזיק לך או לו. הרימה הזקנה את עיניה כלפי שמים ואמרה: אני מודה לך הקב"ה על החסד - אני חשבת שישאר לי לחיות עוד שנה שנתיים בעולם הזה, והנה בא השופט הזה ומבטיח לי עוד עשר שנים, ישתבח שמו!

וגם לך השופט מגיע תודה גדולה, שהענקת לי אריכות ימים...

כל הנוכחים באולם פרצו בצחוק, גם השופט הקשוח לא היה יכול להתאפק מלצחוק. לאשה היה עו"ד ממולח, והוא פנה לשופט ואמר לו: הלא אתה רואה עם מי יש לך עסק: אשה זקנה שדעתה מטושטשת מזקנה ומרוב ימים. הראית מימך אדם שיכריז שהוא מאושר כשפוסקים לו עשר שנות מאסר. אין לך הוכחה גדולה מזו שהיא אינה שפוייה.

הטיעון הצליח, והיא קיבלה שנתיים מאסר על תנאי...

מה לך לוקה מאפרגל (מקל ורצועה)

בימי הנאצים ימש"ו נשמר קיום המצוות במסירות נפש ממש. בספר "בנתיות המגיד" מספר הרב פסח קראן על מסירות נפש של יהודים, להנחת תפילין ולשמירתם. בשנת 1940 נעקר ר' בנימין שכטר בפראות מביתו שבעיירה הפולנית הקטנה סוסנובצא, במסע גרוש אכזרי של הנאצים, אל הראשון מבין שבעת מחנות הריכוז בהם עתיד היה להתיישר בימים יבואו. בין מעט המטלטלין שהצליח לקחת עמו היו גם התפילין שלו. הוא שמר עליהן כעל בבת עינו, בכל המוצאות אותו, גם כשהדבר היה כרוך בסכנת נפשות של ממש. מדי יום ביומו, הרחק מעינם הצופיה של הזקיפים הנאצים, נטל את התפילין ממקום מחבואו, הניח את התפילין של ראש ושל יד וקרא קריאת שמע. בהשראתו, עשו זאת גם אסירים נוספים בצריף אשר נהגו לשאול ממנו את התפילין ולהניחן בסתר.

ר' בנימין הועבר ממחנה ריכוז אחד למשנהו, עד שלבסוף הגיע למחנה כפיה במארקשטט. בנוסף לעבודה המפרכת ולעינויים היומיומיים הקשים באותו מחנה, היה המקום מלא זוהמה נוראה ותנאים בלתי אנושיים שהפכו את ההישרדות בחיים למשימה כמעט בלתי אפשרית. קיצבאות המזון היו זעומות ביותר

במחנה לא ההין לבקש טובה מחייל נאצי, רק מי שהנאצים האכזרים נתנו בו אמון יכול היה לנסות ולפנות אל המכה. חבריו של ר' בנימין ידעו שרק אותו קאפו יוכל להתערב למענו.

הקאפו ניגש אל הזקיף הנאצי והחל לדבר עמו, לבקש ממנו כי יחדל להכות את האומלל, ורק לאחר דין ודברים הסכים המכה האכזרי להפסיק את מהלומותיו. הוא הורה לר' בנימין לצעוד חזרה אל הצריף. כאשר נכנס פנימה, נדהמו כולם ממראהו הנורא. דם רב זב מכל הפצעים הרבים בגופו וידו כיסתה את אוזנו. (אכן, כתוצאה מאותן מכות קשות, נפגמה שמיעתו למשך כל ימי חייו).

הנאצי הורה לשרוף מיד את הפריטים שלטענתו שימשו לצרכי דת והודיע שיחזור לראות אם אכן הכל עלה בלהבות.

ר' בנימין לא אמר דבר לאיש מן הנוכחים אלא ניגש מיד למדף בו שמר את כלי עבודתו ואת שאריות העץ. הוא נטל אותם והחל מיד בגילוף קוביות עץ שתהיינה דומות לבתי התפילין. הוא הדביק את הקצוות בעוד הכל מתבוננים בו בדריכות ובהשתוממות על תושיותו ועל אומץ ליבו.

כמה מן האנשים הבעירו אש וקוביות העץ הושלכו לתוכה. שניים מן האסירים השליכו לתוך האש את חגורות העור שלהם, הדומות לרצועות התפילין שכמובן הוטמנו היטב במקום מסתור.

הזקיף הנאצי נכנס פנימה, ראה את האש, בדק אותה מקרוב ויצא החוצה בחיוך של שביעות רצון על פניו הנלוזות. התפילין, שהוטמנו היטב, נשארו בשלמותן ללא כל פגע. ר' בנימין וחבריו בכו מהתרגשות כאשר הודו לה' על הנס הזה בעיצומם של הסבל והיסורים.

הוא המשיך לנצור את התפילין ולגונן עליהן במשך כל ימי מאסרו במארקשטט. כאשר סוף סוף שוחרר, היו עדיין התפילין בשלמותן והוא יצא את שערי המחנה כשהוא אוחז אותן בידי היטב-היטב.

חלפו עברו עשרות שנים ודבקתו של ר' בנימין במצוות התפילין ממשיכה עד היום הזה. לאחרונה נבדקו התפילין בידי סופר מומחה שמצא אותן שלמות וכשרות. עם זאת, המליץ שלא להשתמש בתפילין מדי יום ביומו. כיום מקבל כל אחד מנכדיו של ר' בנימין את הזכות להניח את התפילין היקרות הללו ביום היותו לבר-מצוה.

ויהודים נפחו את נשמתם מדי יום ביומו כתוצאה ממחלות ומרעב.

כאשר הגיע לראשונה למארקשטט, נתקל ר' בנימין באיש ס. ס. שדרש לדעת אם הוא נגר. אינסטינקטיבית, השיב ר' בנימין בחיוב, למרות שמעולם לא בנה דבר במו ידיו, פרט להקמת משפחה בישראל. הוא ידע שחסרי המקצוע הוכרזו כחסרי תועלת ודינם נחרץ למוות מייד. לכן החליט להציג עצמו כבעל מקצוע שימושי בהיותו נחוש בדעתו לעשות הכל כדי להשאר בחיים.

שם, במחסן הנגרים, מתחת לקרש-רצפה רופף, הסתיר ר' בנימין את התפילין במהלך שהותו במארקשטט. יום אחרי יום, בכל אותם שבועות וחודשים ארוכים, הצליח להניח תפילין וכן גם אחרים אשר אזרו עוז ואומץ חרף תשישותם ורעבונם והתאמצו להוציא את התפילין מתחת לקרש הרופף. איש איש, בתורו, כרכו אסירי המחנה את רצועות התפילין סביב זרועם ועל ראשם וקראו בהתרגשות ובדמעות קריאת שמע. כאן, אפילו בתנאים הירודים והנוראים מכל, הכריזו על ייחודו ואחדותו של ה' ועל מסירותו הנאמנה של כלל ישראל ליוצר הכל. משסיימו, השיבו את התפילין למקום המסתור.

באחד הימים נכנס לפתע אל המחסן איש ס. ס. אכזרי במיוחד, והנה הוא רואה את התפילין. הוא שיער שזהו פריט הקשור בדת, והחל לצעוק בקולי קולות כשהוא דורש בתוקף לדעת מה פשר הדבר ולמי הוא שייך. הכל קפאו מאימה ומפחד ואיש לא העז להוציא הגה מפיו. במאמץ אדיר הצליח ר' בנימין להוציא מגרונו את המילים הבאות:

"זה היה שייך לנער צעיר שמת לאחרונה", אמר בלחש. הנאצי צרח בזעם: "אם הוא מת, ואתם שומרים על זה, הרי זה שלכם עכשיו!" ובהינף שוט קרא לר' בנימין לצאת החוצה יחד איתו.

ר' בנימין נאלץ לציית, שאם לא כן היה הנאצי מוציא אותו להורג על אתר. בחוץ, ובטווח שמיעתם של האנשים במחסן, החל הנאצי להכות את ר' בנימין באכזריות וללא רחם. בכיו זעקותיו קרעו את ליבם של כל הנמצאים בפנים, עד שיותר כבר לא יכלו לשאת זאת. הם באו במרוצה אל הקאפו (אחראי אשר התמנה בידי הנאצים, ואשר במקרה זה היה מלשין יהודי) והתחננו לפניו לצאת אל הזקיף הנאצי האכזרי ולבקש ממנו רחמים על היהודי המוכה. איש מהאסירים

